

Het dorp Waarder en het Rampjaar 1672

Gevolgen voor de bewoners

Jan Leeuwenhoek

20 september 2024

NGV Rijnland en Kennemerland

Jan Leeuwenhoek - Rampjaar 1672

1. Rampjaar 1672: Waarder onder water

2. Bewoners: terugkeer na de ramp?

Familiegeld Waarder 1674

Schout Johan Vermij en schepenen Floris Jans Jongendoorn en Willem Baltens Boerefijn varen op 16-1-1674 over de ondergelopen landen van Waarder

1^e huis Westeinde: "het huys van Aalbert Willems Stolwijk seer gedevaliseert ende sonder familie bevonden"
vervolgens hebben de meeste huizen zo'n tekst; een treurige opsomming

2^e en in Corte Waarder bij 8 huizen: "afgebrant"

in enkele huizen woonden nog mensen

Huizen en bewoners 16 januari 1674

	Aantal huizen	Zonder personen	Met personen
Westeinde	20	17	3
Dorp	14	11	3
Oosteinde	22	19	3
Corte Waarder	14	8	6
totaal	70	55	15

Situatie juni/juli 1672

Reconstructiekaart door J.W. van Sypesteyn en J.P. de Bordes - 1850

Situatie 1673

Reconstructiekaart door G.H. Hoekstra op basis van de kaart van 1850 - 1977

Sinds wanneer onder water?

Johan Vermij op 16 januari 1674:

Een harde aanwijzing:

- “ontrent den tijt van anderhallif iaaren drie a 4 voet diep onder water” (is juli 1672).

Daarnaast indicatie:

Bernard Costerus is op 18 juni 1672 met de prins van Oranje in het kasteel Woerden. Hij wijst op de kaart aan waar de Dubbele Wiericke aan de oostkant kan worden doorstoken.

Schout Johan Vermij:

- "d'ingesetenen ..... meestal zijn gevlugt, sonder te weten waar naar toe, agterlatende de meeste roeren(de) ende haafelikke goederen"
- "in armoede vervallen ingesetenen"

Dominee Rolandus:

- "in dit droevige jaer van die groote sterfte onder de vlughtelingen gevolght op dien verwoestende oorlogh in het voorgaende jaer 1672 begonnen"

Gevolgen voor de bewoners van Waarder - 2

Stadssecretaris Woerden Bernard Costerus:

- landman in Waarder doodgeschoten
- aanslag op Woerdendorp (= Waarder), veel huizen afgebrand

Elders:

- de koeien loeien in Woerden

En ook:

- Franse officier met enige compassie
- en Zwammerdam: exaggeratie?

Vertrek Franse troepen 7 november 1673

Terugkeer bewoners: aantallen lidmaten 1675 ten opzichte van 1670

Lidmaten 4 mei 1670		Lidmaten Pasen 1675	
locatie	aantal	locatie	aantal
Dorp	19 (1654: 17)	Dorp	13
Corte Waarder	17 (1654: 7)	Corte Waarder	16
Oosteinde	12 (1654: 9)	Oosteinde	12
Westeinde	27 (1654: 20)	Westeinde	8
Groenendijk	3 (1654: 3)	Groenendijk	6
		Swartendijk	7
Totaal	77 (1654: 56)		62 = 81% van 1670

Terugkeer per locatie

locatie	aantal	locatie	aantal
Nieuwerbrug	17 (1654: 7)	Nieuwerbrug	15
Driebruggen	19 (1654: 12)	Driebruggen	18
Hoogeinde van Lange Weide	21 (1654: 9)	Hoogeinde van Lange Weide	19
Laageinde Lange Weide	13 (1654: 8)	Laageinde van Lange Weide	11
Ruige Weide	12 (1654: 9)	Ruige Weide	12
Totaal	82 (1654: 45)		75 = 91% van 1670

Terugkeer in relatie tot grondgebruik

Morgenboeken 1668 versus 1676

	Westeinde		Oosteinde	
1668	aantal grondstukken	62	aantal grondstukken	55
1676	gebruiker dezelfde	19	gebruiker dezelfde	13
	weduwe of kinderen	14	weduwe of kinderen	20
	totaal familie	33 = 53%	totaal familie	33 = 60%
	andere gebruiker	29 = 47%	Andere gebruiker	22 = 40%

Vergelijking andere jaren

Morgenboeken van .... tot	% waarbij de grondgebruikers nog van dezelfde familie zijn
1668-1676	56%
1692-1700	72%
1760-1768	79%

Bewoners hebben zwaar geleden in het rampjaar 1672 en in 1673

De meerderheid keerde (uiteindelijk) terug nadat de Fransen vertrokken waren

Periode 1674/1675: de belangrijkste infrastructuur (dijken, windmolens) gerepareerd/herbouwd en woningen zijn bewoonbaar gemaakt

De verarmde bevolking kon langzaam weer leefbaar wonen in het dorp en in welvaart groeien

Burgerlijke stand en bevolkingsregisters: 19^e en 20^e eeuw

Kadaster: 19^e eeuw

Bronnen vóór 1811:

- **GenVer.nl/Familysearch.org voor dopen, huwelijken en lidmatenregisters**
- **Nico den Hollander (via www.onsvoorgeslacht.nl): 10^e penning 1543-1544, 1553, 1556 en 1561**
- **Jan Leeuwenhoek (via www.onsvoorgeslacht.nl): 16 kohieren inzake vermogen, schoorsteengeld en verponding 1622-1656 en 1707**